



ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ЗЕД: ОСНОВНІ ЗМІНИ

Продовжуємо аналіз нововведень у сфері валютного регулювання, початий раніше (див. «БАЛАНС», 2019, № 4-5, с. 8; № 6-7, с. 8).

Нацбанк постановою Правління від 02.01.19 р. № 7 затвердив нову Інструкцію про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту, імпорту товарів (далі – **Інструкція № 7**). Стара Інструкція, затверджена постановою Правління НБУ від 24.03.99 р. № 136 (далі – Інструкція № 136), поки що не скасована. А нова інструкція починає діяти **з 5 січня 2019 року, крім п. 1-3, які почнуть діяти з 7 лютого 2019 року**.

Зверніть увагу: у назві нової інструкції слово «контроль» замінено на слово «нагляд». Формулювання більш м'яке, але чи змінилася суть? Давайте проаналізуємо, що реально стоїть за ліберальною вивіскою і наскільки принципово новий порядок валютного нагляду відрізняється від нині чинних заходів валютного контролю.

Строк розрахунків за експорт/імпорт товарів. Перехідні операції

З 07.02.19 р. граничний строк розрахунків за операціями експорту та імпорту товарів становитиме **365 календарних днів** (п. 21 Інструкції № 7). Перевищити цей строк дозволяється на підставі висновку Мінекономрозвитку (пп. 3 п. 3, п. 4 Інструкції № 7).

Це обмеження **не поширюється** на експорт, імпорт товарів (включаючи незавершені розрахунки за операцією) **в незначному розмірі**, крім:

- дроблення операцій з експорту товарів (визначення цього «процесу» надане в пп. 5 п. 3 Інструкції № 7);
- дроблення валютних операцій (визначення наведене в пп. 2 п. 2 Положення про порядок здійснення уповноваженими банками аналізу і перевірки документів (інформації) про валютні операції, затвердженого постановою Правління НБУ від 02.01.19 р. № 8 (далі – Положення № 8).

Під **незначним розміром** валютної операції (п. 7 розд. I Положення про заходи захисту і визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті, затвердженого постановою Правління НБУ від 02.01.19 р. № 5, далі – Положення № 5) мається на увазі розмір операції в гривневому еквіваленті за курсом НБУ на дату її здійснення, менший від розміру, установленого для фінансових операцій, що підпадають під обов'язковий фінансовий моніторинг згідно із законодавством у сфері запобігання і протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму і розповсюдженню зброї масового знищення. У загальному випадку до операції незначного розміру належить операція, сума якої **менше 150 000 грн.** (ч. 1 ст. 15 Закону від 14.10.14 р. № 1702-VII, далі – Закон № 1702).



Важливі нововведення! НБУ може встановлювати обмеження за строками розрахунків не на всі, а тільки на окремі види товарів та/або галузі економіки за поданням Кабміну (такого зараз немає) і на операції, сума яких більша від деякої мінімальної суми. Це дозволить вивести з-під контролю дрібні операції.

А ось **пеня у розмірі 0,3 %** за порушення строків розрахунків в іновалюті **нікуди не поділася** (вона є зараз і зберігається як захід впливу і в новому Законі від 21.06.18 р. № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції», далі – Закон № 2473). Пеню стягує ДФС за результатами перевірки порушника-резидента (п. 1, 8 ст. 13 Закону № 2473). Проект постанови КМУ про застосування штрафних санкцій за валютні порушення також не обіцяє ніяких послаблень (подробіці – на с. 4 цього номеру).

У які строки треба закінчити розрахунки за операціями, не завершеними до 07.02.19 р.?

Ясно, що станом на 07.02.19 р. у окремих суб'єктів ЗЕД можуть залишитися незавершені операції, що підпадають під валютний контроль. Нові граничні строки розрахунків (365 днів) поширюються на **незавершені операції** у сфері ЗЕД, **за якими до 07.02.19 р. не встановлено порушення 180-денного строку** розрахунків. Тобто далі такі операції **контролюються на дотримання нового строку розрахунків у 365 днів** (п. 2, 3 Інструкції № 7). Звичайно, з урахуванням строку, що минув до 7 лютого.



До уваги! До 06.02.19 р. банки повинні передати контролюючим органам інформацію про виявлені у звітному місяці факти порушення строку розрахунків (180 днів) (п. 4 Інструкції № 7, п. 5.9 Інструкції № 136).

Які операції підпадають під валютний контроль

Завважимо, що Інструкції № 7 не властива деталізація заходів валютного контролю за кожною валютною операцією: багато що тут описане загальними формулюваннями. Мабуть, для спрощення. Назвемо основні моменти в частині валютного контролю ЗЕД-операцій.

Експортна операція підпадає під валютний контроль, якщо оплата не надійшла:

- на дату митного оформлення товарів;
- на дату виконання робіт, надання послуг, експорту прав інтелектуальної власності, інших немайнових прав, призначених для продажу.

У загальному випадку відлік строку для розрахунків починається наступного календарного дня після дати оформлення митної декларації (далі – МД) типу ЕК-10, ЕК-11, акта або іншого документа, що підтверджує постачання.



Важливе нагадування! На сьогодні контроль за надходженням експортної виручки поширюється тільки на експорт продукції та робіт. Не контролюються строки надходження виручки від експорту послуг (крім транспортних і страхових), прав інтелектуальної власності, авторських і суміжних прав (ст. 1 Закону від 23.09.94 р. № 185/94-ВР). Але ця норма втрачає чинність з 07.02.19 р.

Як бачимо, підхід до валютного нагляду (по-старому – контролю) принципово змінився: якщо раніше з-під контролю **виводилися окремі операції** (сума не мала значення), то тепер все навпаки. Контролюватися будуть **всі експортні операції**, що не вписуються в незначний розмір (до 150 тис. грн.), незалежно від їх характеру.

Імпортна операція підпадає під валютний контроль, якщо на дату оплати товару немає інформації:

- про ввезення товару до України;
- про завершення імпоротної операції без ввезення товару до України.



Нагадаємо! Термін «товар» уживається в значенні, наведеному в ст. 1 Закону від 16.04.91 р. № 959-XII «Про зовнішньоекономічну діяльність». А саме: під товаром маєтись на увазі будь-яка продукція, послуги, роботи, права інтелектуальної власності та інші немайнові права, призначені для продажу (відшкодувальної передачі).

Умови завершення валютного нагляду за ЗЕД-операцією

Основні умови завершення банком валютного нагляду такі (розд. III Інструкції № 7):

- незавершена операція з експорту або імпорту **не перевищує незначного розміру** – за умови, що банк не запідозрив клієнта в дробленні операції з метою виведення її з-під контролю. Розмір незавершеної операції для цілей контролю визначається за курсом НБУ на дату останньої операції: платежу або постачання, взаємозаліку зустрічних однорідних вимог.

Як і зараз, датою надходження інвалютної виручки для цілей валютного контролю є дата зарахування інвалюти на поточний валютний рахунок резидента;

- за імпоротною (товарною) операцією банк отримав інформацію з реєстру МД про постачання, оформлене МД типів ІМ-40 (у тексті Інструкції сказано ГМ-40, але скоріше за все це друкарська помилка), ІМ-41, ІМ-51, ІМ-72, ІМ-75, ІМ-76 або іншим підтвердним документом, коли згідно із законом не вимагається оформлення МД. При імпорті робіт, послуг, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав, призначених для продажу, документом, що підтверджує постачання, служить акт, рахунок (інвойс) або інший документ, визначений у ЗЕД-контракті.

Як і раніше, у разі перегляду ціни, повернення товарів, псування товарів, повернення передоплати і в інших випадках можливе зменшення валютної суми, що підпадає під контроль (п. 12 Інструкції № 7).

Зарахування зустрічних однорідних вимог

Загальні умови проведення зарахування зустрічних однорідних вимог не змінилися. Вони прописані в пп. 5 п. 10 Інструкції № 7 (раніше – в п. 1.11 Інструкції № 136).

Проте чинна на сьогодні **заборона на зарахування** зустрічних однорідних вимог для експортних операцій **залишилася** в силі. Ніякої лібералізації з прийняттям нових нормативних документів у цьому питанні не сталося. Чому?

НБУ чітко зазначив, що **у разі запровадження такого захисного заходу, як обов'язковий продаж частини інвалютних надходжень, банк не може зняти з контролю** експортну операцію на підставі документів про зарахування зустрічних однорідних вимог в інвалюти 1-ї групи Класифікатора № 34 і російських рублях – незалежно від суми операції, а в інших валютах – у випадку, якщо загальна сума зарахованих зобов'язань у рамках одного договору перевищує еквівалент 500 тис. євро за курсом на дату проведення зарахування (пп. 5 п. 10 Інструкції № 7). Мабуть, НБУ вважає, що в результаті зарахування в таких умовах нівелюється ефект від запровадження обов'язкового продажу інвалюти.

Тому зарахування зустрічних однорідних вимог може бути дозволений тільки після скасування цього захисного заходу.

 **Як здійснюється валютний контроль у випадку, якщо валюта платежу відрізняється від валюти контракту?**

Як відомо, ціна товару у ЗЕД-контракті може бути виражена в будь-якій валюті (так звана валюта ціни). Розплатитися за товар можна також будь-якою валютою, зазначеною сторонами в контракті (так звана валюта платежу). Якщо валюта контракту (валюта ціни) не збігається з валютою платежу, то сторони фіксують у контракті умови перерахунку валюти ціни у валюту платежу (так званий крос-курс) (п. 2 розділу «Додаткові рекомендації до типових платіжних умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» додатка 1 до спільної постанови КМУ та НБУ від 21.06.95 р. № 444). Причому в цьому питанні сторони мають право виходити з власних комерційних інтересів.

Аналізуючи подібні контракти, регулятор уже давно виявив, що курси перерахунку валют часто істотно відрізняються від ринкових.

Наприклад, при імпорті курс штучно завищується і відбувається необґрунтований вплив валюти за кордон (видно, вона йде до не чужого для імпортера контрагента).

А при експорті курс перерахунку штучно занижується, через що валютної виручки надходить менше (оскільки експортер не зацікавлений в її обов'язковому продажу).

Раніше НБУ висловлював жорстку позицію із цієї проблеми: за хитрування клієнтів могло дістатися банкам, що пропускають такі операції без належного контролю (див., наприклад, лист НБУ від 08.02.17 р. № 25-0008/9995).

Тепер ця проблема врегульована прямо в нормативному документі – Інструкції № 7. Як і раніше, банк за умовчанням використовуватиме той курс перерахунку, який прописаний у контракті. Але! Якщо банк визнає, що такий спосіб перерахунку призведе до недоотримання експортної виручки (або завищення суми постачання імпортованих товарів), то це правило не спрацює. Тоді банк зробить перерахунок на дату платежу за курсом НБУ до відповідної іновалюти – без варіантів, раніше передбачених п. 1.5 Інструкції № 136 (п. 17 Інструкції № 7).

Резюме

Більшість норм валютного контролю й обмежень у сфері валютного регулювання перекочували зі старих нормативно-правових актів до нових.

Окремі норми були узагальнені, скорочені. Може, щось важливе й упустили – це покаже час.

Деякі поліпшення (дійсно значущі) усе-таки не змінили загальної картини зарегульованості цієї сфери, як не старався регулятор. Обмежень багато, і вони ті самі. Мабуть, що поки в Україні не настане економічна та інша стабільність, немає чого чекати і реальної лібералізації валютних правил.



МОНІТОРИНГ РИЗИКОВИХ ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПО-НОВОМУ

НБУ постановою Правління від 02.01.19 р. № 8 затвердив Положення про порядок здійснення уповноваженими установами аналізу та перевірки документів (інформації) про валютні операції (далі – **Положення № 8**), що набуває чинності з 07.02.19 р. Цей документ приходить на зміну чинній постанові Правління НБУ від 15.08.16 р. № 369, що має аналогічну спрямованість. Вимоги Положення № 8 **поширюються на банки, небанківські фінансові установи й операторів поштового зв'язку**, що отримали банківську ліцензію, або ліцензію НБУ на здійснення валютних операцій, або генеральну ліцензію на здійснення валютних операцій, яка не втратила чинності після 07.07.18 р. – дати набуття чинності Закону від 21.06.18 р. № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції».

Положення № 8 є одним із **ключових документів** щодо впровадження ризико-орієнтованого підходу у сфері валютного нагляду. Керуючись нормами цього Положення, **банки зобов'язані забезпечити** всебічний **аналіз і перевірку документів (інформації) про валютні операції** (якщо подання таких документів (інформації) передбачене законодавством України), **які є підставою:**

- для купівлі іноземної валюти з метою здійснення розрахунків/переказу грошей за межі України, на інвестиційні рахунки, поточні рахунки нерезидентів-юросіб, відкриті в Україні;
- здійснення розрахунків/переказів сум у гривнях та іноземній валюті за межі України, на інвестиційні рахунки, поточні рахунки нерезидентів-юросіб, відкриті в Україні;
- здійснення розрахунків/переказів коштів на користь нерезидентів через філії банків, відкриті на території інших держав;
- зарахування сум у гривнях та іноземній валюті, які надійшли з рахунків, відкритих в Україні, на інвестиційні рахунки, поточні рахунки нерезидентів-юросіб, відкриті в Україні.

У додатку до Положення № 8 наведений перелік **індикаторів ризикових операцій**.

Для вашої зручності в цьому номері на с. 14 ми наводимо повний текст Положення № 8.

Ольга ЦЕЛУЙКО, шеф-редактор